



1925 чылдың август
31-де үнүп эгелээн

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

№ 130
(18863)

2016-чылдың
ноябрь 10
четверг

Садар өртээ хостуг

<http://shyn.ru>

12+

Электронпуг почта:
shyntuva@mail.ru
shyntuva@yandex.ru

Кажан? Каяа? Чүү?

Дүүн

Р-257 ФЕДЕРАЛДЫГ АВТООРУКТА

Республикада улуг хар чагганындан автооруктар барык дуглалыр четкен. Сөөлгү үш хонуктар дургузунда орукчулар Р-257 федералдыг автоорукта дүн-дүн чокка роторлуг хар аштакчылары, автогрейдерлер, бульдозерлер, экскаваторлар болгаш хар аштаар тускай керекселдиг тракторлар-биле хар ашталгазын чорудуп турар. Р-257 автоорукта ортумаа-биле 15 см., оруктуң 542-775 километринде 25 см. чедир хар чагган. Намдык участоктарда хар эрээш, дошталган.

Россияның Онза байдалдар яамызының Тыва Республикада кол эргелели орукка чолаачыларның кичээнгейлиг, наарымчалыг болурун сагындырып турар.

Бөгүн

РОССИЯНЫҢ БАЙЛАА ФЕСТИВАЛЬ

Ноябрь 10-да Кызыл хоорайга, Улус-у чогадылга бажыңыга ортумаа олгаш дээди өөредилге черлериниң студентилериниң аразында Тывада оннарның ассамблеязының 5 чыл оюнга раскааткан «Россияның байлаа» деп национал культуралар фестивалы болур. Наа студентилер аңгы-аңгы чоннарның у-чаңчылдарын, культуразын болгаш ан чүүлүн көргүзер.

«ЧЫЛЫГ КЫШ»

АКЦИЯЗЫ

УЛАМЧЫЛАВЫШААН

Сүт-Хөл кожуунунуң Суг-Аксы сумунда хөй ажы-төлдүг Аяс биле Чодураа ондарларның уругларынга ТР-ниң кадык мгалал сайыды Орлан Доңгак дузалам-кылдыр кышкы идик-хеп база аыш-чем маан аппарып берген. Ондарларның бүлөзи «Чылыг кыш» акцияның идеп-йлиг киржикчизи О.Доңгакка өөрүп тиргенин «Шын» солунну таварыштыр ередирин телефон дамчыштыр дилээн.

Даарта

«СОЦИАЛ ДЕСАНТ» АКЦИЯ

Ноябрь 11-ге чедир Кызыл хоорайның социал хөгжүлдэ эргелелиниң база республиканың чурттакчы чонга социал дуза күзөр «Деткимче» төвүнүң кады орн-изастааны хөй-ниити черинге эзирик далдыг чоруур, тодаргай чурттаар чок улуска дуза кадар «Социал ант» деп акциязы бодунуң ажылын мчылаар. Ажылчын бөлүк хоорайга сурныйлаашкынны чорудуп, эзирик далдыг чораан тодаргай чурттаар чери хамаатыларны хоорайның эзирик-сергедир черинге эккээрге, оларның анызын анализин ап, хөрээн шинчил, ай специалистер хынап турар.

• Бөгүн — Полиция ажылдакчызының хүнү

ЭР ШЫНАР ӨГ-БҮЛЕГЕ ХЕВИРЛЕТТИНЕР

Полицияның полковниги Март-оол Сергеевич ТАРНАЧЫ чүгле мергежилиниң аайы-биле тергиннерниң аразынче кирип турар эвес, а чоргааранчыг акы, ада, өңнүк болгаш кайнаар-даа кады хайгыылче чоруп болур командир. «Мээң ачам Сергей Майныевич Тарначы суд шииткекчизи кижичораан. Ол аныяанда «адының бажы эрте хоя берген». Авам Антонина Ивановна сес ажы-төлү-биле арткан. Уруг-дарыын өстүржүп, кады чурттаарын аңаа мээң ийи дугаар ачам Соян Давыкович Доржу дээрзи сүмелээрге, ол чөлшээржи, на-йыралдыг өг-бүлөгө тос кады төрээн өзүп кээп, чуртувустуң багай эвес хамаатыла-ры болдувус. Соңгу аданың соок караа деп чүве көрбээн мен, ол төрээн адавыс ышкаш, бисти кижизидип, амыдыралы-высты углап-баштап каан. Ооң үлегерин эдерип, мен беш ажы-төлүмгө багай эвес ада болурун кызып чор мен» — деп, ол өг-бүлө дугайында бодаалын илеретти.

Красноярскиниң башкы институтун эге шериг белеткелиниң болгаш күш-культура башкызы мергежилдиг доос-каш, Кызылдың башкы институтунга ажылдап чедип кээрге, бокс талазы-биле спортка хандыкшылын деткип, Сергей Федорович Чадамба: «ИХЯ-ның спортчу клувунга күш-дамырың сайзырадып, белеткелдерин уламчылаар болзуңза, эки-дир ийин» — деп сүмелээрге, ИХЯ-ның чанында органиастыг кем-херек үүлгедиглеринге удур эргелелдин дүрген хөдөлир тускай отрядынга ажылдай берген. Аңаа он чыл ажылдааш, баштай дайынчы, оон чада аайы-биле өзүп, на-чальнигинге чедир ажылдаан.

Ажыл-албан аайы-биле тускай деп-терин көөрүмгө, бирги чечен дайынын-га ийи катап, ийиги чечен дайынынга 5 катап, ниитизи-биле 7 катап дайын хөдөлишкиннери болуп турар черже сур-гакчылаан болду. Сургакчылаашкынның хуусаалары барган санында улгадып-ла органын база эскердим. Ол-ла дептер-де бокска спорт мастеринге кандидат, «Эрес-дидим чорук» ордени, «Төрээн чур-тунга ачы-хавыязы дээш» деп орденнин ийиги чергези, «Хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаарыңа шылгарааны



дээш» медаль, ниитизи-биле 59 аңгы шаңнал-мактал, ооң иштинде «Тыва Республиканың алдарлыг ажылдакчызы» деп хүндүлүг атты тывыскан дугайында бижик бар.

«Мээң ажыл-ижимге дагдыныкчыла-рым Вячеслав Кыргыс, Альберт Баазан, Сергей Чадамба болгаш өскелерниң-даа үлегер-чижээ, деткимчези, чаңгыс катап экимни часкап кааны безин аажок улуг салдарлыг болганын чугаалаксап тур мен. Удуртукчу ажыл-ишке сайыдывыс А. Лобановтун чон-биле чугаалажырын, ажылды органиастаар арга-дуржулга-зын онзаап көрүп, ажылымга ажыглап чор мен.

Ажыл-ижинге кызымак аныяктар иш-тики херектер адырында хөй. Бо каш хо-

нуктарда «Чоннуң участок опертөлээзи» деп мөөрей чоруп турар. Тывага Би-Хемден Роман Петров тиилээн, ам улаш-тыр Россияның тергин участок опер-төлээзин тодарадыры арткан. Чаңгыс чер-чурттуувусту деткиринче «Шын» солуннуң номчукчуларын кыйгырап кижидир мен. Бадылаар адреси бо <http://www.krsk.kp.ru/daily/26598/3614278/>. Кончуг нарын болгаш психологтук белеткел негеттинер мергежил-дир. Ынчангаш полиция ажылдакчыларыңа бүгүдөгө экини күзедим» — деп, ол профессионал байырлалын таварыштыр коллегаларыңа байыр чедирди.

Айлаң ДАРЖАА.

Владимир ЧАДАМБАНЫҢ
тырттырган чуруу.

• Чагыдылга – 2017

«ШЫН» — ЧОННУҢ СОЛУНУ

2017 чылдың бирги чартында «Шын» солуннуң чагыдылгасы Тываның бүгү почта салбырларында болгаш «Тывапечать» КХН-ниң киоскилеринде бо хүннерде чоруп турар.

Ынчангаш «Шынны» үезинде чагыдып алырынче республиканың ырак-чоок булуңнарында чурттап турар хүндүлүг чонувусту, бижикчилеривисти, номчукчуларывысты кыйгырдывыс!

Индекс	1 айда	3 айда	6 айда
11530 — хуу кижилерге	127,22	381,66	763,32
31730 — организацияларга	137,22	411,66	823,32

Хүндүлүг чонувус! «Шын» солунну үезинде чагыдып номчуңар!



• Үндүрүг чыылдазынын
шалыпчы айы чоруп тур

2017 ЧЫЛДЫ ӨРЕ ЧОК УТКУУР

ТР-ниң Чазааның 2016 чылдың октябрь 5-те №376-р айтышкынын езугаар хуу кижилерден эт-хөреңги үндүрүүн чыыр талазы-биле чарлаттырган шалыпчы ай уламчылап турар.

Республиканың үндүрүг органның ажилдакчылары чурттакчы чон ортузунга тайылбыр ажылын калбаа-биле чорудуп, албан организация черлериниң удуртукчулары-биле ужуражып, амы-хууда чугааны кылып, орук шимчээшкининиң айыыл чок чоруунуң инспекциязы (ОШАЧКИ), суд приставтары-биле кады рейдирни, суурларже үнүшкүннерни организастан турар.

Ооң түңнелинде республика бюджетинче эт-хөреңги үндүрүү дээш чыылдалардан кирип турар акша-хөреңгиниң өзүп турары демдеглеттинген. Чүгле октябрь айда бюджетче 19,3 млн. рубль кирген азы сентябрь айда турганынга көөрде 17,2 млн. рубль ажыр чыгынган. А өске айларны кады санаар болза, ноябрь 1-де байдал-биле, чүгле эт-хөреңги үндүрүү дээш чыылдалардан ниитизи-биле 84 млн. рубль бюджетке кирген боол турар. Бо көргүзүг ниити үндүрүглер чыылдазының 41, 2 хуузу дээрзин айтып каалы.

Эт-хөреңги үндүрүүн Эрзин, Чаа-Хөл, Тожу, Таңды кожуннарның чурттакчылары үндүрүг албан черлериниң

ажылдакчылары сагындыры кылган соонда, сагыш човангыры-биле төлөп эгелээн, а Тере-Хөл, Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл кожуннарның чурттакчылары идепкей чок болуп артышаан. Бо черлерде тус чер чагыргаларының даргалары үндүрүглер чыылдаларынче кичээнгейни улгаттырып, чон хуралдарына, радио-телевидение дамчыдылгаларына ол дугайында чугаалап, сагындырып, чарлалдар, рекламалар таварыштыр үндүрүглер чыылдазынче чоннуң кичээнгейин хаара тудары чугула. Чүге дээрже үндүрүглер дээш чыгынган акша-көпөөктер республика бюджетинче кирер болгаш, өскээр кайнаар-даа чарыгдатына бербес, чоннуң социал айтырыгларын шиитпирлээринге ажыглаттынар.

Федералдыг үндүрүг албанының Тыва Республикада эргелели декабрь 1-ге чедир эт-хөреңги үндүрүглеринде чыгыл берген өрелерин төлээрин чонга база катап сагындырышаан, кел чыдар 2017 чылды өре чок уткуурун күзеп, РФ-тиң Үндүрүглер дугайында хоойлузунуң 102 чүүлүнге өскерилгелер кириген соонда, үндүрүг төлөвейн турар хамаатыларның ат-сывын, өрөзиниң түңүн массалыг информация хевирлерин таварыштыр хөйге чарлап дыңнадып болурун сагындырган.

Бистиң корр.

• Шалыпчылар аравыста

ХҮНДҮЛҮГ АТТАРНЫ ТЫВЫСКАН

Чоокта чаа-ла байырлап эрттиргенивис Көдээ ажил-агый болгаш болбаазырадылга үлетпүрүнүң ажилдакчыларының хунун таварыштыр база агроүлетпүр комплекзинге үр чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылы, хөй-ниити ажилына идепкейи дээш Барыын-Хемчик кожуннуң "Алдын-Булак" унитарлыг бүдүрүлгезиниң мал эмчизи Дарья Монгушка, ТР-ниң ветеринарлыг хайгаарал албанының удуртукчузунуң оралакчызы Юрий Оруспайга, Көдээ ажил-агый болгаш аыш-чем яамызының экономика, хайгаарал болгаш анализ килдизиниң консультантызы Вилория Саньга "Россияның агроүлетпүр комплекзиниң алдарлыг ажилдакчызы" хундүлүг атты тывыскан.

Россияның Көдээ ажил-агый яамызының Хундүлел бижи-биле Мөңгүн-Тайганың "Малчын" күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезиниң экономизи Роза Кара-Сал, Көдээ ажил-агый яамызының саң-хөө килдизиниң консультантызы Чечек Куулар, "Тываның уксаажыдылга ажил-агыйлары" эштежилгезиниң даргазы Тамара Кыргыс шаңнаткан.

Россияның Көдээ ажил-агый яамызының өөрүп четтиришкин бижи-биле Өвүр кожуннуң "Адарган" унитарлыг бүдүрүлгезиниң кол бухгалтери Клара Донгак, ТКУ-нуң көдээ



Мөңгүн-Тайга кожуннуң мурнакчы малчыны Херел Салчакка РФ-тиң Көдээ ажил-агый яамызының шаңналын тыпсып тур.

ажыл-агый факультетиниң агрономия кафедрасының улуг лаборантызы Урана Маадыроол, Кызыл хоорайдан аратараачын ажил-агыйының удуртукчузу Шораана Монгуш, Мөңгүн-Тайга кожуннуң күрүнениң "Мөген-Бүрөн" унитарлыг бүдүрүлгезиниң кидистен кылыглар мастери Алена Ооржак, Мөңгүн-Тайга кожуннуң "Малчын" күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезиниң малчыны Херел Салчак, ТКУ-нуң көдээ ажил-агый факультетиниң агрономия кафедрасының улуг лаборантызы Аксинья Сат, Эрзин кожуннуң "Бай-Хөл" көдээ ажил-агый бүдүрүлгө кооперативиниң теве ажаакчызы Эртине Хорбаа, мал эмчизи Урана Чигжит шаңнаткан.

Даш-оол МОНГУШ.

• Тываның Баштыңының ажил-хе

ВАЛЕНТИНА МАТВИЕНКО: «ТРАНСПОРТ АЙТЫРЫЫ ТЫВА ОНЗА ЧУГУЛА»



Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол ноябрь 7-де Москвага РФ-тиң Федерация Чөвүлелиниң Даргазы Валентина Матвиенко-биле ужурашкан.

Олар социал-экономиктиг хөгжүлдениң болгаш бюджеттиң дең-дески чоруунуң айтырыгларын чугаалашканнар. Шолбан Кара-оол 2015-2025 чылдарда Тыва Республиканың социал-экономиктиг хөгжүлдезинче уланган хемчеглериниң планын РФ-тиң Чазааның бадылаарына Федерация Чөвүлелиниң чедирген дузазы дээш Валентина Матвиенкога өөрүп четтиргенин илереткен. «Ол документ Тываның чоокку келир үезинге улуг ужур-дузалыг» — деп, Тываның Баштыңы демдеглээн.

Ол ышкы Шолбан Кара-оол ФЧ-ниң Даргазына Кызыл хоорайда аэропорт комплекзин чаартып кылып турарының, Тываны тавартыр эртип турар федералдыг оруктуң улганышкынын өскертириниң, эң ырак он үш суурже волокно-оптика шугумун шөйүп турарының база Кызыл хоорайда терапия корпусунуң тудуун доозарының талазы-биле планнарның дугайында чугаалаан.

Тыва Республикага транспорт айтырыы онза чугула дээрзин Валентина Матвиенко демдеглээн. Федерация Чөвүлелинге болган ужуражылга дугайында Шолбан Кара-оол интернетте бодунуң блогунга мынча деп демдеглээн: «Федерация Чөвүлелиниң Даргазы Валентина Матвиенко бистиң Тывавыстың сайзырап турар байдалдарын тергип эки билир киж. Ооң-биле кажанда дугуржуп, деткимчезин ап болур. Ооң үнези аажок улуг. Ындыг онзагай хамаарылганың ачызында Федерация Чөвүлели болгаш Россияның Чазаа-биле Тываның социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң планнарын чоорту күүседип турар бис. Бөгүн Валентина Ивановна-биле тодаргай ажил-херектерниң

планнарын чугаалаштывыс. А даарта Федерация Чөвүлелинге келир чылда федералдыг бюджеттиң төлөвилелиниң параметрлериниң дугайында дыңнаашкыннар болур. Валентина Ивановнаның бюджетти хевирлеп тургузуп турар үеде чедери берге, ырак, транспорт айтырыы нарын, агаар-бойдузу кадыг-ширин, ажилдаар байдалдары чиик эвес, сайзыраарынче чүткүлдүг регионнарже кичээнгей салыр ужурлуг дээн бодалынга бүрүнү-биле катчып тур мен».

Ол-ла хун Москвага Шолбан Кара-оолдуң күрүнө корпорациязы — чуртталга-коммунал ажил-агыйын чаартырынга деткимче көргүзөр Фондунуң баштаар чериниң даргазы Константин Цицин-биле ужуражылгазы болган. «Константин Георгиевич Цицин-биле ужуражылганы эртен эрте эгелээн бис. Кызыл хоорайда бустур четкен бажыңнардан кижилерни көжүрериниң айтырыгларын видеоконференция хевирлиг сайгардывыс. Тываже чалаарымга удуртукчулар өөрүшкү-биле хүлээп алдылар. Айтырыгны маңаа, черниң бодунга көөрге билдингир болгай» — деп, Шолбан Кара-оол бодунуң блогунга бижээн.

Ноябрь 8-те «2017 чылда болгаш 2018 база 2019 чылдарның планныг үезинде бюджет төлөвилелиниң параметрлериниң дугайында» парламент дыңнаашкыннары Федерация Чөвүлелинге болган. Ону үстүкү палатаның даргазы Валентина Матвиенко удуртуп эрттирген. Аңаа Россияның саң-хөө сайыды Антон Силуанов, Саналга палатазының даргазы Татьяна Голикова, Төп банкының даргазының оралакчызы Ксения Юдаева болгаш албан-дужаалдыг өске-даа кижилер киришкен.

Регионнарның саң-хөөзүн быжыглаарының айтырынче кол кичээнгейни салыр херек дээрзин Федерация Чөвүлелиниң Даргазы Вален-

тина Матвиенко делээн. Бодунуң чугааз түңнелинде ол Тыва Баштыңы Шолбан Кара-сөсөларганы берген. Ол Республиканың хөгжүлдө айтырыгларының талазы хуу ужуражылга эрттир РФ-тиң саң-хөө сайыды Силуановтан дилээн.

Валентина Матвиенконың Баштыңының дилээкээн. Ажилчын чагаалар дералдыг сайытче дамчы оларның утка-шынары сайыт боду таныжар дээсүзүркеткен. Ооң соонда Силуанов дыңнаашкы соонда дораан ужуражы Шолбан Кара-оолга сүмө. Өске губернаторлар база дыг дилеглерни кириген.

«Регионнар аразында жилге улуг-дур, чүге дээс немелде саң-хөө детким шуптузунга негеттинип тур. Ол дээрже сайзырал айты эвес, хүн бүрүнүң амыдырдыр. Төрээн Тывавыстың ге-ажыктары дээш Москвада күженишкениң ажил тур бис. Валентина Ивановна Матвиенконуң бистиң республикага онзагай хамаарылга дээш өөрүп четтирдим, ачызында Россияның саң-сайыды А.Г. Силуанов-биле ужураштым.

Россияның саң-хөө сайының кабинетинге дыка наа чугаа болган, ужуражы кежээкиниң 23 шакка чедүргүлчүлээн. Чугааны үй идегел-биле доостувус. Хизирал болдурбас бис. Колч кижилерниң шалыңнарын дөстөрүн тодараттывыс. Дыка чугула чүүл-дүр» — деп, Тываның Баштыңы дыңнаткан.

Шолбан Кара-оол Федерация Чөвүлелиниң Бюджет комитетиниң даргазы Сергей Николаевич Рябухин-биле комитеттиң үнүшкүнүг хууулын 2017 чылда Тывага эрттирерин база дугурушкан. Бо херек-тир.

ТР-ниң албан езууру сайтызында

ХАР 1 МЕТР АЖЫГ

• Онза байдал

Бо чылын кылын харлыг соок кыш бистиң республикавыста эрте дүшкен. Эрткен неделяда 3 хонук уламчыладыг чагган харның кылыны ылаңгыя мындыг улуг хар чагбаанындан баш бурунгаар белеткел ажилдарын кылыры болдунмай барган.



Хурал үзүндө.

Интернет четкизинде Бай-Тайганың массалыг информация бээр бөлүктөрүндө үзүрзэн чоннуң бижээн чүүлдеринден ал-аш көөргө, бүдүн кожуунда байдал нарын. Чаар-бойдустуң таарымча чок байдалы, улуг харның чагганы ырак-уза кышта-арда малчыннарны, чурттакчы чонну, өргө-чагырга черлериниң ажилдакчыла-рын дүвүредип турар. Сумулар аразында, малчыннар аалдарынче аргыжышкын арыдаан.

Бай-Тайга кожуун чагыргазының аныяк-ар болгаш спорт килдизиниң даргазы Ила Күжүгеттин дыңнады-биле ко-жуунда нарыдап келген байдалдан шунар аргазын тып, Тываның Чазаа Бай-Тайганың улуг харын аштаары-биле еративтиг штабты тургускан. Олар-би-кады Чазактың төлээлери, аңгы-аңгы домстволар, депутаттар дүн-хүн дивейн ылдап турарлар.

Хар аштаар техникаларның кывар-чаар материалдарының чарыгдалыг Тываның Чаа-дан 500 муң рубльди, малчыннар штагларынче аш-чем чедирери-биле Бай-Тайга кожуун чагыргазы 200 муң рубльди тускайлап үндүргөн.

Чазак Даргазының оралакчызы Байбек Игуш, Бай-Тайга кожуун чагыргазының аргазының хүлээлгезин күүседип турар Салчак ажилчын комиссияның ху-тынга чамдык нарын айтырыгларны аалашкан. Оларның эң колу — 276 штагларже хагдынган оруктарны аштаа-Ноябрь 8-тиң байдалы-биле алырга,

125 кыштагже орук аштаттыг. Эң-не улуг хар Кара-Хөл сумузуңда дүшкен, харның кылыны 1 метрден ажыг. Тус черниң девискээринде 104 кыштагның 33-үнүн хары арыглаттыг. Харның хөртүктөп каапканындан 71 кыштагже чедери берге. 74 кыштагга соталыг харылзаа бар, а 30-инде харылзаа чок. Чамдык соталыг харылзаа чок, берге байдалда турар малчыннарже аш-чемни чедирип берип турар. Хар кырындан немей чаап, хат хадаанының ужурунда чамдык кыштагларның оруктарын катап аштаар ужурга таваржып турарлар.

Оон аңгыда хар аштаар ажилдарга ам-даа 700 литр бензин, 700 литр дизельдиг кывар-чаар чүүл хереглеттинер. Кожуун бюджетиниң акшазы-биле 150 литр ди-зельдиг кывар-чаар чүүл саттыг. Хар аштаарына ниитизи-биле 28 техника хаа-ра туттунган. Ам-даа немей илчирбелги тракторлар херек. Өске кожууннар база шыдаар шаа-биле дузалажып турарлар. Туранның ыяш ажил-агый үстүрер трак-торну (грейдер) үндүрүп берген, Сүт-Хөл кожуун биле Шагаан-Арыг хоорайның чоруткан илчирбелги тракторларын ма-нап турар. Ажилчын комиссия чоокку 5 хонуктан хар аштаар ажилдар доосту бээр дээрзинге идегеп турар.

Ол ышкаш сумуларның чурттакчы чону, организацияларның ажилдакчыла-ры улуг харны анаа көрүп алгаш олур-бааннар. Суур иштининг школа, уруглар садтары, эмнелгеже баар оруктарын

аштап, шеф ажилдарын демнии-биле чорудуп турар. Школаларның эр башкы-лары болгаш өске-даа ажилдакчылары улуг класстың өөреникчилери-биле кады 36 улуг назылыгларның, инвалидтерниң хериминиң иштининг харын аштажып, печ-казын одажып, хөмүр-даш, аш-чем эккеп бээринге дузалашканнар.

Хар аштаар ажилдар дүн-хүн дивейн уламчылап турар. Оруктарда харларны аштаар ажилдар-биле кады мал одарла-дыр черлерни аштаарының айтырыглары чергелештир чоруп турар. Кижилер-даа канчаар, ыяжы, хөмүрү, аш-чем-ле бар болза кандыг-даа улуг харлыг кышты ажа бээр. А азыраан мал хөөкүй канчап кышты ажарыл деп нарын айтырыг малчыннарны дүвүредип турар. Мал-маган ындыг улуг хардан кайыын ойттап, чем тып чирил? Бо талазы-биле ажилдарны солуннуң да-раазында үндүрүлгелеринге бижири бис.

Бай-Тайга кожуунуң чагыргазы болгаш Төлээлекчилер хуралы чонну кичээнгеилиг турарын сагындырбышаан, интернет чет-кизинде дараазында кыйгырыгны берген. «Кожуунда тургустунуп келген онза байдалдарга бүгү чонну, хоочуннарны,



ТР-ниң Баштыңының Бай-Тайга кожуунда төлээзи Аян Соян.



Ээр-Хавак(сумузу).

аныяктарны, өзүп олар салгалды быжыг туруштуг, бедик серемчиледиг, кичээн-гейлиг болурунче кыйгырып, бүгү-ле хемчеглерге амыдыралдың айыыл чок чоруун хажыт чокка сагырын диледи-вис. Тургустунуп келген байдалдардан бүгү чон камгаланып, эп-чөптүг, демниг, дузалажып тургаш ажып эртээлиңер. Аал-ораныңарны, ал-бодуңарны, ажы-төлүңерни, чоок кижилериңерни кичээн-гейлиг хайгаарап, оваарымчалыг болурун чагып, херек чок черге ырак-уза чорук кыл-базын сагындыраалыңар. Азырап өстүрүп турар мал-маганывысты, ажыглап турар өнчү-хөреңгивисти кадагалап-камгалаа-рынче онза кичээнгеилин угландыраалыңар. Кожуунуң, сумуларның бот-башкарылга черлери болдунар-ла аргаларны ажыглап тургаш, байдалды чиигедип, чоорту ооң аспаандан уштунуп алырының тодаргай хемчеглерин ап чорударын хүлээнип турар. Күш-ажылга карак кызыл ажилгыр чорук, шыдамык быжыг туруш, сагынгыр-тывын-гыр мерген угаан, эп-найырал, демниг күш бистиң чоннуң сүр күжү. Ажил-ишчи, кызымак, мерген угаанның чон чүгүле агаар-бойдустуң эвес, амыдыралдың кандыг-даа аар-бергезин торулбайн эртип келгеннер, ону ажып эртип келиринге бүзүрелдиглер, бүзүрээр-даа бис».

Сайсуу ДАРГЫН-ООЛ.

• Хомудал дептери

ФОТО-ЧУРУК БУРУУДАДЫП ТУР

«Шын» солунуң редакциязынга мындыг дилег билди-ришкин келген. Ону бижээн сөзүглелин хевээр арттырып, парлааш, ооң изи-биле чоруткан хыналдавыстың түңнелин мында чырыттывыс.

«Шын» солунуң редакциязынга «Спутник» микрорайоннуң чурттакчыларындан ДИЛЕГ БИЛДИРИИШКИН

Мооң-биле бижиригвис, август айдан эгелеп изиг, соок суг бадар баларны чылыглар-биле 9 дугаар «Линияны» машиналар эр-албас кылдыр каскан турган. 4 «а» маршруттуң «Газельдери» «Челээш» садының чанынга чедер. Бүгү чурттакчылар, экичилер, ясли-сад баар ажы-төл, пенсионерлер ол трубаларны деп-ле үңгеп эртип турар бис. Кудукту база ап каапкан. Де-аптары кымнарыл, чүнү көрүп турар ирги, сонгулда мурнунда ашкынын күүседип көргөн болза. «Спутникте» амыдырал э-ла бергедээн. Оруу-вусту дүрген кылырын, 4 «а» маршрут 18 ар «Линияга» чедип келирин четтикпейн манап, чүгүле «Шын» нун редакциязынга идегеп, биске дузалаар боор деп идегел, реп-биле арттывыс.

«Спутниктиң» чурттакчылары. 1. Чечекмаа Сатовна Монгуш. Голайдо Сергеевич Монгуш. 3. Чодураа Николаевна Монгуш, Ра-Тараа, Ш.Э. Бали, А.А. Күжүгет, А.К. Саян, О.О. Дамбажы, Р. Монгуш, Ш.К. Ондар, Л.О. Монгуш 11 кижиле ат салган».

илдиришкенин автор-боттарының адрестерин ырбаан-даа болза, «Шын» нга идегээн «Спутниктиң» такчыларының билдириш-нде айыткан чүүлдерни хы-дээш, 4 «а» маршруттуң эльдериниң оруу-биле чо-ан бис. Автобустар, шынап-гле «Челээш» садының ча-

нынга чедер болду. Маршруттуң төнчүзү 18 дугаар шугумда бажыңнар чанынга чедер дээрге, чылыгларын чылыглааш, изиг болгаш соок суг хоолайларын ажилдыр көвүрүгнү тутпайн бар-ган.

Автобустарның чолаачыла-ры болгаш кондукторлары-биле чугаалаштывыс. Хоолайлар-

ны кежир көвүрүгнү тутпааны-биле кыдыкы 18-20 шугумнарда бажыңнарның чурттакчыларын оларның чурттап турар черинге чедирер арга чогуң оларның бир-рээзи биске дыңнатты.

Хоолайларны кемдеп-керге-вейн ажып эртери берге дээр-зинге, оларны боттарывыс чик адак арай деп-ле ажып эрткеш, ылап-ла бүзүредивис. А бир эвес холдарында барбаларлыг, ооргаларында чүктээн чаш ажы-төлдүг болза, хол-бутту сып, ооргалар-нын оора дүжүп ап болур деп коргуп турдувус. «Спутниктиң» 10-дан 20 чедир шугумнарында бажыңнарның чурттакчылары, кырган-дидеңи, чаш-чалыызы шупту кедергей-ле эрес-кашпагай чон-дур деп магададывыс.

«Газельдерниң» чолаачыла-рының бирээзи:

— Хоолайлар ындында бажыңнар чанында суглаар кудук чок. Ол бажыңнарның чурттакчы-лары 5 дугаар шугумда кудуктан бидоннарга суглап ап турар. Хоолайларны ажып суглуг, аар бидоннар көдүрер деп чүвени



бодар көрүңер даан — дээш, авто-бустар доктаар черде черге кири-шанчып каан ыяшче айыткаш: — Кудуктун турган чери бо-дур — диди. — Хоолайларны чылыглап турда, маңаа чер үстүрүп турган бульдозер трактор кудукту үрей үстүрүп каапкан.

Барып көөрүвүске, суг дам-чыыр хоолай көстүп чыдар, а ку-дук боду довурак адаанда барган, көзүлбес болду.

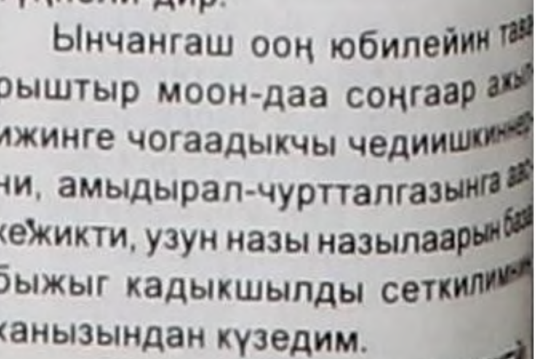
«Спутниктиң» чурттакчы-

ларының «Шын» солунга билди-ришкенинде айыткан чүүлдер шын деп бүзүрөп көргөш, аңаа бадыткал кылдыр фоточурукту парладывыс.

Ноябрь айның эгезинде хоолайларның кырынга бетон плиталарны кежир салгаш, кижилер-даа, машина-балгат-даа эр-тер аргажок кылдыр сай төп каан.

Шаңгыр-оол МОНГУШ. Владимир ЧАДАМБАНЫҢ тырттырган чуруу.

• Номчукчуларның чагаала



Олесья ТЮЛЮШ (ДУВЕКЕ)

• Чогаадыкчы кезээже чалалга

«ЭРГИМ ЧОНУМ АРАЗЫНДА ЭКИ ЧОР МЕН, АВАЙ, АЧАЙ»

Интервью



— Эң-не баштайгы ойнап өөрөнгөн хөгжүм херекселиңер фортепиано бе?

— Ийе, ыңдыг болган. Ачам фортепиано үнүн магадап дыңнаар, аңаа ойнап билер кижилерни көргөш, уругларын пианинога ойнап өөредип алырын үргүлчү күзөп чораан. Ол чок болурунун бетинде, аар-берге аарып чыткаш, авамның ачазы Иван Ойдуң дээр кырган-ачамдан бистерге пианино садып бээрин билээн. Суурга улуг өртектег хөгжүм херекселин эдилээр улус чүгө сангыг турган. Шак ынчаар ачамның боттанган күзели — мээң салым-чолум, мээң ажил-амыдыралым-биле тудуш болганынга чоргаарланып чоруур мен.

— Өскөн-төрзөн өг-бүлөңер, өзүп-мандып үнгөн уяңар дугайында чугаалап бериңерем, башкы.

— Мээң авам Алдын-кыс Чамзырыновна Комбу (Чамчаа) — Эрзин кожунунуң база бир көскү, чогаадыкчы салым-чаянның кызы. Чажындан тура идепкейжи, черле аныяндан тура-ла кожунунуң культура амыдыралы-биле сырый харылзаалыг. Ол Ленинград хоорайның Профзвилелдер школазын бот-тывынгыр композитор Батый Монгушович Кенеш-биле

Эртеми көдээ ажил-агы талазы-биле кандидат чадалыг, Тывага өстүрүп болгу дег хойнуң чаа-чаа уксааларын шинчилеп келген, база бир ховар кижилерниң бирээзи деп санаар мен.

— Бир дугаар чогааткан чогаалыңар?

— Училищеге өөренип тургаш, чүгө үш пьеса база кезек ырлар бижип четтиккен мен, харааданчыг чүве — композиция кичээли баштайгы курстарга эвес, а доозуп турумда эгелзээн...

— Улаштыр дээди өөредилге чедип алганыңар дугайында чугаалап бээр силер бе?

— Красноярск хоорайның музыка болгаш театр академиязының профессору О.Л. Проститовтун композиция класын 2000 чылда «музыка теориязының башкызы, композитор» деп мергежилдиг доостум. Доозарда, диплом ажилдары: симфониктиг оркестрге бижиттинген «Тоожулал» деп поэма болгаш Тывануң улустуң чогаалчызы А.А. Даржайның сөзүңге орус дыл кырынга «Игил дугайында шүлүглел» деп соло-баритон, эр-кыс үннерге бижээн холуш-как хор, игилге (виолончель) бижээн чогаалдар-биле камгалап үндүм. Чогум-на тыва хөгжүм

— көскүлөң, идепкейжи, сорулганын чедип аар, оюн-баштак кижилер. Оң-биле студент чылдарывыстала танышкаш, өг-бүлө туткан бис. Красноярск хоорайның башкы университетинин И. Ярыгин атыг спортчу хуреш хевирлеринин факультетин дооскан. Амгы үеде ЦСКА-ның хостуг хуреш тренери.

— Кандыг-даа кижиниң кол чөлөңгичи, чогаадыкчы өзээ — өг-бүлөзи, ажы-төлү болгай, чүнү чугаалап болур силер?

— «Өгнүң эр ээзи — бажы, херээжен ээзи — мойну». Уругларым музыка талазы-биле сонуггалдыг, улуг оглуус Начын бичиинде флейта класынга өөренип турган, бичии кызывыс Дарима хөгжүм школазында ыры болгаш фортепиано салбырларында барып турар.

— Чогаадыкчы ажылыңарга таваржып кээр шаптараазыңар?

— Композитор кижилер тускай мергежилдиг-даа болза, оларга тускай көрдүнгөн ажилчин олут чок боор. Ынчангаш өске ажилдарга база ажилдаар апаар-дыр, чижээ, мээң таварылгамда болза, башкылаары болуп турар. Салбыр эргелекчизинден эңме-тикчок саазыңнар долдурар негелделер база бажыңдан чүдүрлүр, хилис черже хамык үең агаар болуп бусталып үнө бээр-дир. Бо чогаадыкчы кезээмге белеткенип тура, оон-даа хөйүнү чогаадып болуп турган-дыр деп түнелге келгеш, дыка муңгарадым. Күрүне деңгелдиг чагылар арай ховар болгулаары харааданчыг. Бичии уругларга аңгы-аңгы тыва

фортепианога дыка чараш ойнаар турган. Чайгаар-ла башкымны өттүңкүсээр, аңаа демей болуксаар апарган мен. Ол башкыга өөренип эгелзээш, үр-түннелдерим көстүп эгелзээн: республика чергелиг «Уран чүүлдер чөлээжи» деп бичии уруглар аразынга мөөрейге көскү черлерни ап турган мен. Башкым бодунуң амыдыралының аайы-биле соңгаар чурттап чорупкан. Ооң соонда Эрзинге өске башкыларга-даа өөрөнгөш, чашкы шаамның күзели артып калган.

— Уран чүүл училищезинче канчаар дужаап кирип алган силер?

— Ниити билиг школазының 9-ку класын дооскаш, Кызылдың уран чүүл училищезинче (амгы үеде колледж апарган) дужаап кирер үеде авам-биле чедип келген бис. Ынчан мээң-биле фортепиано салбырынче Республиканың уран чүүл школазы (РШИ), болгаш Кызыл хоорайның Уругларның музыка школазын дооскан, шыырак белеткелдиг доозукчулар дужаап турганнар. Беш олутче беш кижини хоорай школаларындан шилип алырга, көдээ школадан келген, деңгелим четпес кижилер, фортепиано талазыңче дужаап шыдавайн барган мен. Ам канчаар, дедир-ле чанып бар чыткан бис. Соовустан бир-ле эр кижилер алыгырып, бисти туруңар деп, маңап келди. Карак-шилдиг, дурт-сыны чолдаксымаар, арны шириин, угаанныг карактарлыг башкы авам-биле үр-ле чугаалашканнар. Башкы авамга кыскасы-биле «Хөгжүм теориязы» деп салбыр дугайында таныштыргаш, мени ынаар кирерин сүмелзээн. А мен, бичии кижилер, аңаа фортепианога ойнап өөредир деп дыңнапкаш, дораан чөпшээрэжипкен мен.

Сөөлүңдө билип кээривиске, соовустан маңап келген башкы дээрже «Хөгжүм теориязы» деп салбырның эргелекчизи, тыва композиторларның ажил-чорудулгазын сайгарып, сайзырадып, оларның чогаалдарын чонга билдингир кылдыр негелдирер чораан музыка шинчилекчизи Владимир Борисенко болган. Хүндүткелдиг ынак башкым шак ынчаар мээң хөгжүм-биле иштежир оруумну ажыдып берген. Ол чылын (1991 ч.) фортепиано салбырынче кирип шыдавайн барган 10 уруг теория салбырынга кирип алган бис, а 1995 чылда дөрткү, сөөлү курсту чааскаан дооскан мен...



Колледжтин 2012 чылда доозукчулары-биле ужуражылга.

чаңгыс үеде өөренип дооскан. Дипломунда хөгжүм-теоретиктиг (теория, сольфеджио, музыка теориясы) дээр чижектиг эртемнер шупту бар чорду. Ниити ыры (хор) башкаар дирижер мергежилдин дооскан бижин көргөш, аажок сонугураан мен. Амгы үеде авам Куран суурга бодунуң күжү-биле, улусту эвилелдеп алгаш, культура одаа — клубту туттурган болгай. Аңаа бүдүн республикада дыргын апарган «Куран кырган-авалары» деп ансамбль-бөлүктү база тургускан.

Ачам Валерий Степанович Комбу — педиатр эмчи чораан, 36 харлыында, хып дээр аныяк назынында, өске өртемчейже чоруй барган. Авам, ачам ийи кызын — кады төрзөн, менден ийи хар улуг угбам Саяна-биле (ол ийи дээди эртем-билигилги, амгы үеде Мару Кау компаниясында бодунуң туружун тып алган) бис ийини кара чажывыстан культура одаан «долгандыр маңадып» тургаш, уран чүүлдүң эстетиктиг чараш-каазын сиңирип, ооң дузазы-биле кижизидип, доруктуруп каан деп болур.

«Ада чокта чартык өскүс» дээр болгай, бисти өскүссүрөтпейн азырап каан ачавысты Борбак-оол Балчирович Балчир дээр.

херекселдериниң онзагайын эскерип, тыва хөгжүмнүң аялга-тургузуун, хөөмей-сыгыттың делегей хөгжүмүндө туружун сонугурап эгелзээн үелерим ол.

— Дээди эртемниг аныяк башкы чанып келгеш, ажилды дораан-на тып алган ыйнаан?

— Ийе, доозупкаш чедип кээривиске, ол ынчан салбыр эргелекчизи турган башкым Е.К. Карелина дораан-на ажилче хүлээп алган. Башкымның чедирген буяны чүгө ол эвес, мээң чогаадыкчы фамилиям тургузарынга база киржилгелиг болган. 2001 чылда Россияның Композиторлар эвилелиниң Тывада регионалдыг салбырының даргазы тургаш, мээң документтеримни Россияның Композиторлар эвилелиниң кижигүнүнче белеткээш, чорудуптарга, өг-бүлө туткан фамилиям өске апарган. Ам канчаар, ийи фамилияны «тудуштурар» ужурга таварышкан бис. Ынчангаш чогаадыкчы адым Комбу-Самдан, а паспорт езугаар Самдан болгай.

— Өөнер ээзи Айдаш Самдан делегей чергелиг чемпион болган Начын Кууларның тренери болгай, ооң дугайында чугаалап көрүңерем.

— Өөм ээзи, уругларым ачазы

хөгжүм херекселдеринге ойнаар репертуар эвээш дээрзин билер бис. Чогум амгы үеде сорулгавыс хөй, В.С. Токаның чогаалдарын чырыкче үндүрер дээр чижектиг улуг ажил мурнувуста.

— Композиторлар эвилелиниң даргазының оралакчызы болгай силер, планыңарда «Чөлээш» деп уругларга бижээн чогаалдарыңар чыындызын үндүрер деп турарын билдирис. Чарыгдалын эвилел харыылаар бе?

— Чок, бодум. Оон-моон кымбир кижилер азы организация дузалаар, деткир деп манаар болза, та чеже чылдар эрте бээр чүве.

Амыр эвес композитор салым-чолду эдилзээн башкы-выстың чараш, сүүзүнүң, шынары бидик чогаалдары амдаа чырыкче удаа-дараа үнүп, чонувустуң хөй-аадын көдүрер аян хөөнүг аялгалары саамчып, куттулзун-на! Композитор, башкы Чойгана Валерьевна Комбу-Самданың ноябрь 12-де хөгжүм-шии театрынга болуп эртер чогаадыкчы кезээзинче силерни чаладывыс.

Ульяна МОНГУШ,
Кызылдың уран чүүл колледжинин башкызы,
филология эртемнеринин кандидаты.

БЕЖЕН ЧЫЛДЫ УРАН ЧҮҮЛГЕ...

Самагалдай суурнун төвүндө улуг звес, шаандагы бажың бар. Ооң чанынга чоокшулай бээрге, янзы-бүрү хөгжүм үнү дыңналыр, даштында хөй-ле бичии уруглар чыылган, үнген-кирген турарын киж эскерер. Ол дээрге уругларның уран чүүл школазы-дыр.

Бо хүннерде 50 харлап турар школаның төөгүзү мынчаар эгелзэн. 1966 чылда Самагалдайга уругларның ыры-хөгжүм школазы ажиттыгын (соонда уран чүүл школазы кылдыр эде адаан). Ол школага баштайгы ажиттыгын баян болгаш фортепиано салбырларына 50 хире салым-чаяанныг уруглар улуг сонуургал-биле өөренип, уран чүүлдүң кайгамчык чараш болгаш солун делегейинче «шымнып» киргеннер.

1950 ажыг чылдарда Самагалдайның ниити билиг школазынга сумулардан өөренип келген сургуулдар чурттаар интернат турган. Интернатка ыры-хөгжүм школазын аядарда ол оран-саваны чаартып, септээр улуг ажил негеттинип келген. Школаның баштайгы директору Авый-оол Дадарович Симчит ажилды билдиг удуртуп, септелге ажилдарын доостургаш, Кызылдың уран чүүл училищезинин доозукчузу Анна Наган-ооловна Чооду-биле кады школаның эң-не бирги башкылары бооп ажилдап эгелзэннер. Ол-ла чылдың күзүндө Чыргаланды школазынга тыва дыл башкылап турган Каң-оол Далай-оолович Баазан-оолду баян салбырын башкылаары-биле чалап эккелген.

1966 чылдан бо үеге чедир уран чүүл школазын 1000 ажыг өөреникчи дооскан. Ук школаның баян салбырынга талантылыг, чон ортузунга ады алгаан дыка хөй башкылар ажилдаан. Атсурагыг композиторлар, Тыва Республиканың культуразының алдарлыг ажилдакчылары дээш кымнарны чок дээр. Оларга композиторлар Солаан Базыр-оол, Каадыр-оол Бегзи, Владимир Хүлер-оол, Мерген-оол Нурзат, Николай Чамбал, Орлан-оол Хурагандай, Василий Донгак, Александр Ондар, Аяс Ламбын, Мерген Ламажап дээш оон-даа өскелер хамааржыр. Баян салбырының доозукчулары эртемниң аайы-биле төрзөн Тывазының аңгы-аңгы булуңнарында ажилдап, чурттап чоруурлар. Василий Шулуу-Маадыр, Василий Хунай-оол — өртчүлөр, Сергей Дамчан — кайгамчык уран талантылыг культура ажилдакчызы, Долаана Седи — башкы, Зинаида Чарбуу — бухгалтер, Евгений Допуй — ТР-ниң культуразының алдарлыг ажилдакчызы.

Фортепиано салбырының баштайгы башкыларының бирээзи Анна Наган-ооловна Чоодунун бирги өөреникчилери Шулуу-Байыр, Регина Тараачылар, Галина Ховалыг, Лариса Чылбак-оол, Сайзана Севзэн, Светлана Чарбуу болгаш оон-даа өскелер. Ол салбырга мергежилниң тергиннери, арга-дуржулгалыг башкылар ажилдап турган. Оларга Дина Фролова, Лариса Саган-оол, Раиса Натсак, Вилориа Чүлдүм, Розалия Донгак, Вероника Ооржак, Лилия Ярына, Оюн Шораана хамааржыр.

Сольфеджио болгаш хөйүнү ырынга база шыырак билигиг, арга-дуржулгалыг башкылар ажилдап турган. Олар кожуун

болгаш республика чергелиг көрүлделерге уругларны кириштирип, чүгле школага звес, харын-даа бүгү кожуунун уран чүүл көрүлделеринге хөйүнү ырыларын тургузуп, янзы-бүрү көрүлделер, фестивальдарга лауреаттар бооп, хөй удаа шаңналдыг черлерни ээлеп келген. Олар кымнарлыг дизе, культураның болгаш күш-ажылдың хоочуннары Саара Капсыл-ооловна Дугар-оол, Елена Белекеевна Нурсат, Ольга Сергеевна Маады болгаш өскелерни-даа улуг хүндүткел-биле адап болур. 1980

уран чүүл көрүлделеринин лауреаттары, кожуунун культура хөгжүлдизинге эгзэртинмес улуг үлүг-хуузу кирип чораан ырлар, самнаар, уран талантылыг башкыларны улуг чоргаарал-биле адап, сактыр бис.

Домбра салбырының баштайгы өөреникчилери болур аас-кежик Тамара Доктуговна Балчытка, Наталья Капсылова Дугар-оолга таварышкан. Н.К. Дугар-оол Чөөн Сибирийн Күрүнениң культура институтунун доозукчузу, ТР-ниң база Тес-Хем кожуунун культуразының алдарлыг ажилдакчызы. Ол амгы үеде кожуунун төпчүткен библиотеказының директору.

Дараазында чылдарда бо салбырны эвээш звес уруглар дооскан. Оларның аразындан

чулар, уран-шевер даш чонукчулары ол салбырга башкылаан. Оларга Солаан Шалыкович Се-вен, Сергей Шалыкович Се-вен, Валентина Хертековна Сундуй, Антонина Очур-ооловна Се-вен, Долу-Сая Ивановна Ооржак, Биче-оол Дупшунуович Кунзет, Анатолий Монгушович Чарындак, Марат Викторович Дагба, Сарыг-оол Викторович Аракчаа хамааржыр.

1979 чылда уран чүүлдүн бир онзагай чараш хевири — хореография салбыры ажиттыгын. Аңаа эң-не баштай хореограф башкы Валентина Сайын-ооловна Оюн алды-чеде харлыг бичии чаштарны танцы-самга өөредип эгелзэн. Ооң ажилдап турган үелеринден эгелзэш ол салбырның өөреникчилери

лауреады, «Угултанчының база а тургузукчузу Орлан Айна Оюн, Агния Чина Седен, Чечек Сед Аракчаа, Урана Со-даа өскелер ажилда

Тыва хөгжүм херен салбыры 1992 чыл тыгынган. Бо салбыр школа директору тундр Кадарович гускан. Кызылдың училищезинин доозу Донгак тыва хөгжүм дери — чадаганга, уругларны өөредип салбырның бирги дрынга Урана Чамзы сандр Ондар, Сайдаш рина Дондуп, Шонча Сайзана Сенти, Шен болгаш өскелер-даа Александр Ондар уран чүүл училищезин Удэ хоорайда Чөөн культура болгаш ур-демиязын чедишкени амгы үеде Тываның оркестринин хөгжүмч

Тыва чонун аас болгаш уран чүүлүн — сыгыт, хөөмей сал чылда ажиттыгын. Б төрүмелинден туска чаяанныг сургуулдар киж бүрүзүнге билди бырны республикага «Хөөмей» симпозиум болгаш мөөрейлерин пыр киржикчизи база Тываның улустун хө Федор Менгертоев өөреникчизи Юрий Де-лап, уругларга сыгыт, күүседириг чажыт тып берип, өөредип Бо хүннерге чедир ол салым-чаяанныг хөө Салим Соян, Мерген Млек-оол Даржаа башк

Амгы үеде уран ч лазында 9 аңгы салб өөреникчини 17 баш чүүлдүн аңгы-аңгы хөө өөредип турар. Юбил республика чергелиг « уран чүүл школазы» деп 2009, 2015 чылдарда болган. Ол бүгү колл база өөреникчилерин чедишкени-дир.

Школаның бир чо-лы — ырының болгаш самның «Эзир-Кара» бе школаның директору Сандак удуртуп турар. «ра» 2004 чылда Бүгү-ро «Океан» лагеринге наци культуразының фести-га киришкеш, бедик үн-ап, Дээди чергениң Д-биле шаңнаткан. Бо декабрь айда база-ла лагеринче айттаныр дээ белеткел ажилын чору-рлар. Бо бөлүк кох болгаш республиканы бичии көрүкчүлеринин аалчылары апарган.

Бежен чылдарның дур школаның бурунгаар хөг-сайзыралы дээш сагыш-күжүн, билиин харамна ажилдап чораан бүгү-чуннарга, башкыларга, дакчыларга, сургуулдарга аңгы-аңгы чылдарда ах-өөредип чораан ада-и-юбилей таварыштыр и-йыры чедирбишаан, олар-дег быжыг кадыкшылыг, б ажил-херектеринерге чо-ны, сүлдө-сүзүүнөр кезээ бедик чоруурун күзедим.

Алдыңай

Фото-чурун школаның архивинден



Хореография салбырының самчылары.



Школаның өзүп оорар хөөмейжилери.

чылдан бо үеге чедир Кызылдың уран чүүл училищезинин доозукчузу Ираида Ондар ол салбырда башкылап турар. Ооң өөреникчилери республикада уран чүүл школаларының аразында эртип турар «Уран чүүлдүн чөлээжи» деп мөөрейге үргүлчү киришкеш, шаңналдыг черлерни ап турар.

1968 чылда уран чүүл школазынга домбра салбыры ажиттыгын. Кончук чараш үнүг, хылдыг хөгжүм херекселинин баштайгы башкызы Дарья Масычиевна Макпан-оол. Оон улаштыр дыка хөй уран-талантылыг, ырлар-самнаар башкылар ол салбырны башкылаан. Суутпай Норбуевич Темек — ТР-ниң культуразының алдарлыг ажилдакчызы, Александр Григорьевич Тогус-оол, Ольга Сергеевна Маады олар улусчу чогаадылганың бот-тывынгыр

Айдыңмаа Ликсок, Мара Даңгыт улаштыр Кызылдың уран чүүл училищезин дооскаш, амгы үеде республиканың Р.Кенденбиль атыг салым-чаяанныг уругларның школазында башкылавышаан, Тываның күрүнениң «Саян» ансамблинде хөгжүмчүлөр бооп ажилдап турарлар.

1976 чылда школага чурулга салбыры ажиттыгын. Аңаа баштай-ла Кызылдың уран чүүл училищезинин доозукчузу Енакиев Степанович Идамчап ажилдап эгелзэн. Салым-чаяанныг аныяк чурукчу башкы уругларны бойдустан каас чараш чурумалын, аң-меңин дүрзү-хевирин көрүп чуруурунга база чурулганың өске-даа уран мергежилинге бичии чаштарны өөредип эгелзэн. Ол боду аажок баштак, чугаакыр, хөглүг башкы чораан. Оон бээр 50 чылдарның дургузунда хөй санныг салым-чаяанныг чурук-

республика база кожуун чергелиг мөөрейлерге, концерттерге киржи, чоннун бедик үнелелин ап эгелзэн. Валентина Сайын-ооловнаның доозукчуларының аразындан элзэн каш хореографтар үнген. Айна Оюн, Чойгана Аракчаа, Чинчи Чүлдүм, Эльвира Намчын-оол, Альбина Баян, Зульфия Комбу олар хореограф башкылар болган. Айна Сарыглар — «Урянхай» ансамблиниң балет артизи, амгы үеде Самагалдайның уран чүүл школазында хореограф башкы. Айнеш Байыр-оол — Кызылдың № 12 школазында хореограф башкы, Чинара Сандак — Самагалдайның уран чүүл школазының директору, хореограф башкы.

Ол ышкаш бо салбырга ТР-ниң культуразының алдарлыг ажилдакчызы, бот-тывынгыр уран чүүл көрүлделеринин

• Ие тыва дылывыска мөгейиэ

ШЫНЧЫ БОЛУРУН ДАҢГЫРАГЛААН

Тыва дылга тураскааткан байырлал Шагаан-Арыг хоорайның №2 школазының хуралдаар залына школачыларның болгаш чогаадыкчы коллективтериниң концерти-биле эгелээн. Аңаа башкылар, эртемденнер, өөредилге адырының хоочуннары база хей-ниитиниң төлээлери киришкен.

Байырлалга өске кожууннардан болгаш харын-даа өске чурттардан аалчылар кээп киришкен. Иркутск областан келген эртемден Арюна Дармаева арга-дуржулга солчур аргалыг болганы дээш, тыва коллегаларына четтиргенин илередип, моон соңгаар-даа төрзэн дылынга чоннуң өнүгүзү-биле дөмей хамаарылгалыг болурун күззэн. Индиядан келген профессор чыылган чонга байыр чедиргеш, Тыва биле Индияның культуразында, шажын-чүдүлгезинде дыка хей дөмей чүүлдерниң бары тыва, хинди чоннары чоокшулаштырып турар дээрзин демдеглээш, эртем доктору Ульяна Бичелдейниң дилээ-биле хинди болгаш урду дылдарга чугаалаан.

Байырлалдың ийги кеззэн, чоокта чаа тыва дылга тураскаал тургускан, Шагаан-Арыгдан 15 километрде Белдир-Кежиг (Пестуновка) деп черге уламчылаан. Тураскаалды кирер хаалгадан ырак эвесте бедигээште, ыдык черде тургускан. Ында тыва дылдың өк-биле адаар сөстөрүнде кол демдек «Ъ» кадыг демдекти сиилбээн.

Чыылганнар төрзэн дылынга шынчы болурун, ону ханы хүндүлээрин база кадагалаарын даңгыраглаан. Аныяктар тыва дылынга хүндүткелдиг болурун аазааннар.

Бистиң корр.

• Мөөрей

«АМЫЛЫГ СӨС»



Уран номчулга мөөрейиниң тиилекчилери.

чилерин илереткен. Кызылдың №11 школазының өөреникчизи Владимир Шишкин Лев Толстойнуң «Птичка» деп шүлүүн номчааш, бирги черге төлептиг болган. Ийги черни — Кызыл-Мажалыктан Алекса Ооржак, үшкүзүн Шагаан-Арыгның №2 школазының өөреникчизи Арслан Монгуш алган.

Маадырының окур-хевиринче кирип, чогаалының утка-шынарын ханы көргүзүп шыдааны дээш тиилекчиниң ат-

тажы боор Өвүрнүн Хандагайты ортумаа школазының өөреникчизи Арслан Монгуш тергидээ. Артисчи, аяныг шынарлары дээш Нояна Монгуш, шын, тода чугаа дээш Айдысмаа Чооду шаңналдарны алганнар. Ол ышкаш эрттирикчилер тиилепже чүгле 1-2 балл четпейн барган Федор Поляковтуң номчулганын эки деп демдеглээн.

Алдынай СОЯН.



Киржикчилерниң деткикчилери — ада-иелери, башкылары, эш-өөрү.

• Салым-чаяанныглар аравыста

ХӨГЖҮМЧҮ, ЫРААЖЫ БАШКЫ

Кызылда хоочуннарның «Чырык күзел» деп ансамбли баштай Кызыл хоорайның хоочуннарының, ооң соонда Эрзин кожуунга республиканың хоочуннар аразына «Көк аржыыл» фестивалына Дээди шаңналды чаалап алган бис.

Бистиң чедишкыннеривиске ансамблдин хөгжүм үдөкчизиниң үлүү улуг. Ону Наталья Чүлдүм дээр. Наталья Кууларовна 1956 чылда төрүттүнген. Чадаана хоорайның №1 школазын 1973 чылда чедишкынниг дооскаш, Кызылдың уран чүүл училищезинче дужаап кирип алгаш, 1977 чылда чедишкынниг доозуп, «Ниити ырының дирижеру» деп мергежилди чедип алган.



Ол-ла чылын Кунгуртуг суурже ажилдаар томуйлаашкынны алгаш, баштайгы күш-ажылчы базамын ол суурдан эгелээн. Кады өөренип дооскан эштери Сам Май-оол, Зинаида Шалдыг-ооловна олар-биле Кунгуртуг суурга бир-ле дугаар музыка школазын тургузуп, чоннуң ажы-төлүнге канчаар-даа аажок улуг деткимчени кылганнар. Андрей Иванович Чүлдүм-биле 1980 чылда Кунгуртуг суурга өг-бүлө тудуп кудазын ажитканнар. Ажылынга бердинген мергежили бедик, шимченгир, чончу аныяк кыс Кунгуртугунуң ховар башкы кенни болуп, чоннуң хүндүткелин чаалап алган. Наталья Кууларовнаның баянга ойнаарын, хоюг чараш ырлаарын кайгап ханмас мен. Башкарыкчылап турда база көргөн мен, кончуг солун кылдыр, улустуң сеткилинге кири эрттирер башкы чорду. Дээди категорияның музыка башкызы амгы үеде Кызылдың №5 гимназиясында чээрби ийи чылдың нүүрүнде арга-дуржулганын коллективинге дамчыдып берип, шаңнал-макталдыг ажилдап чоруур. Ооң ниити ажилдаан стажы 40 чыл. Кызыл хоорайның Культура департаментизиниң, Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер Палатазының Хүндүлел бижиктери-биле ол шаңнаткан. «Россия Федерациязының ниити өөредилгезиниң хүндүлүг ажилдакчызы», «Күш-ажылдың хоочуну» аттарның эдилекчизи. Өөреникчилери-биле республика, хоорай чергелиг ыры көрүлделеринге кезээде шаңналдыг черлерни төлепти-биле ээлеп чоруур.

Өөнүң ээзи Андрей Иванович Чүлдүм-кижизиг, арга-дуржулгалыг чолаачы. Ийи уругну чаяап, төлептиг кижилер кылдыр өстүргеннер. Оглу Артыш Андреевич — ачазын салгаан чолаачы, авазын дөззэн ыраажы, Тыва Республиканың шыдыраага үш дакпыр чемпиону, Россия Федерациязының шыдыраага спорт мастеринге кандидат. Ооң өөнүң ишти Валерьяна Шири-Базыровна бичии уруглар поликлиникасында эмчи сестразы. Үш ажы-төлдүң төлептиг ада-иези. Уруу Аяна Андреевна — Республиканың онкология эмнелгезинде эмчи сестразы, ооң өөнүң ээзи Алдын-Даш Дугаар-оолович база онкология эмнелгезиниң ажилдакчызы, беш ажы-төлдүң ада-иези.

Чазык, биче-сеткилдиг башкывыс 60 харлаар дээр хире эвес, аныяксыг, чиик адак танцылап, өткүт хоюг үнү-биле көрүкчүлерин өөртүп чоруур. Алдар-хавыялыг башкывыска аас-кежикти, кадыкшылды, ам-даа баянын тудуп алгаш, муң-муң кижилерниң чүректеринге өөрүшкүнү, хөгжүмден таалады, аңаа дөмей болуксаар күзелди оттуруп чоруурун күзедим.

Раиса ХОВАЛЫГ (Монгуш), шүлүкчү, РФ-тиң Кадык камгалалының тергини, Сүт-Хөл кожуунуң хүндүлүг хамаатызы, күш-ажылдың хоочуну.

Дармаева (солагай талазында бир дугаар) тыва коллегалары-биле.

Шагаан-Арыг хоорайга «Амыл-сөс» деп республика чергелиг номчулга мөөрейи болуп

ен. Чогаалдар үзүндүлерин аяныг унга, сценага бодун алдынып ие, дыңнакчының сонургалын ар, маадырының окур-хевирини бээр мергежилдин көргүзөр республиканың кожууннарының Довурак, Шагаан-Арыг, Кызыл арының школачылары киришкен. 70 ажыг киржикчинин ада-иешкылары, эш-өөрү деткип келген. Иң өөредилге болгаш эртем иң оралакчызы, орус дылдың инспектору, «Амылгы сөс» деп иң жюри кезигүнү Елена Харайыр чедирип сөс алгаш: «Уруг-ер бөгүн чүгле бодунарны экинден аңгыда, өскелерни база кини дыңнап билириңерни күзээр. Бот-боттарындан өөренип бодун көргүзери ышкаш чугула. Чаш түңнелдерден хамаарылга ерни номчурун черле кагбазын дыр мен. Эки чугаалап база бо-шын илередип билири амыдыктыг боор» — деп чугаалааш, терге чедишкынни күззэн.

Номчулгага көдээниң болгаш уугларының аразында кандыг-чок болган. Ол бурунгаар улуг эрзин эрттирикчилер демдегикчилер чүгле шүлүк номчууга, артисчи талаларын база нер. Уран чечен сөстүң ханы өөрейниң киржикчилери уран көргүскен.

кежигүнү, РФ-тиң алдарлыг ина Мунзук уругларга, ылаңгыя ге болгаш башкыларга янзы-ейлерге белеткениринге ажык-терни берген. Чижээлээрге, гезинде эмин эрттир холун ичээшкын көргүзери «доктаат-р сагындырар. Ол ышкаш, лип алырда, кичээнгеилги никчи номчуп турар чүүлүнге өреникчиге эмин эрттир «улуг-ел турбас ужурулуг. Башкылар тода чугаазы база үнү-биле аарын, дыңнакчылар мурнунга ынып билирин база сцена куль-жи өөредиди күзенчиг. Бо бүгү а Бүгү-российжи мөөрейлерге дузалаар дээрзин ол сагын-

илерниң алган баллдарының и-биле мөөрейниң тиилек-

«ШЫННЫҢ» почтазындан

ОРУУҢ АК БОЛЗУН, ЭШ!

Бүгү назынымда эдержи келген эки эштиг мен. Ол онзагай бүдүштүг кижиги. Ындыг улусту тывалар «чыткан хой тургуспас» дээр чораан. Кижиниң аажы-чаңына хамаарыштыр өгбелеривистиң ол тодарадылганында дыка-ла чарт сөглээн деп бодаар мен.

Сергей Петрович Нас-Сюрюн — амыдыралда өөрүшкү-мунгаралды деңге үлежи чоруур эжим. Аңаа хамаарыштыр, шынап-ла, «чыткан хой тургуспас» деп чугаалап болур. Эжимниң бедик үнге чугааланып турганын дыңнап көрбээн мен. Аажок топтуг чугаалыг, хүлүмзүрүп чоруур кижиге болгай. Кандыг-даа нарын байдалда быжыг, турум чаңын салбас, кайгамчык шыдамык кижиги. Хөрлээлээн өрт дег бустап, алгы-кышкы, хол-будун чайып турган дүржөк кижини безин ала-чайгаар оожуктуруптар, ооң бүзүрелин аптар элдеп кижиги. Сергей биле бистиң эш-өөрүвүстүң аразында кандыг чаңныг улусту чок дээр. Олар шупту Петровичини хүндүлээр, чүге дизе ооң баык чаңнап турганын кым-даа көрүп көрбээн болгаш ындыг. Чолаачылар хүнү эрте-даа берген болза, эжимге байыр чедирбишаан, чону болгаш чоок кижилери ол дээр өөрүп чорзун деп бодал-биле ооң дугайында чылыг сөстүг чагааны бижиң ор мен. Ырак-узак орук чорааш, кандыг берге байдалдарга таваржып чорбадыс дээр. Бодунуң мергежилин билири-даа тергип, арга-дуржулганы-даа четчир. Мен база эштеримге хоомай эвес чолаачы диртип чор мен. Эки эштиг болуру

улуг аас-кежик. Бо чылдың он ай үжөндө ол ийи дакпыр байырлаан — чолаачылар хүнүн таварыштыр мугур 60 харлаан. Бо чагаам эжимге мээң сеткилимниң ханызындан белек-сөңүм болзунам.

Сергей Нас-Сюрюнну мактаарга, арны кыза бээр, ыядычал кижиги. Бир катап каттышкылар аразында мындыг чугааны дыңнаан мен. Ооң каты ашаа билдингир, хүндүткелдиг хоочуннарның бирээзи, «Шын» солунуң доктаамал бижикчизи чораан, ол чоокта чок болган. «Мээң күдээм ажилдап-даа, амыдырап-даа билер эр бо. Солун-сеткүүлге бижиң бодап ор мен» — деп, Сергейни ол мактаарга, мен чүүлдүгүнүп олурдум. «Күжүр катым, ынчанмай көрүңер, таныыр улус номчааш, күдээзин мактап бижээн дижи бээр-дир ийин. Эпчөк апаар» — деп, эзэрежи туруп бээр, оозу чөлшээрэжиңен дээр чораан.

Ада-иези Петр Сарыг-олович (Ийи-Тал) биле Серенмаа Ойбааевна (Эжым) Нас-Сюрюннер дугайында база хөйну дыңнаан мен. Олар чоннуң төлөптүг оолдарын кижиги-дир, өстүрүп каан. Сергейниң кады төрзөн акызы Валерий Петрович Нас-Сюрюн атсурагыг улуг кезер-эмчи чорду. Бо эмчини улус-чон ам-даа улуг хүндүткел-биле сактып чугаалажып чоруур. Дуңмазы Сергейни эдертип алгаш, ада-иезиниң төрзөн черлериниң тайгаларын эргип кезиң турган. Эжым тайгалары Хам-Дыт, Чиндинээшке аңап шаг болганнар. Бир катап акызы-биле Чэнекке черлик хаан атканын база Кызыл-Эник

Кудажы, Кыргыс Маадыр акый суглар-биле кады Чиндинээштен улуг аң адып алганын Сергей чугаалаар кижиги.

Сергей Кызылдың №1 профтехучилищезин дооскаш, Жданов аттыг совхозка чолаачылап эгелээн. Амыдырал аайы-биле найысылал Кызылга келгеш, Агропромтранс-1-ге чүүк машинасын башкарып ажилдаан. Тываның Чогаалчылар эвилелиниң чолаачызы тургаш, бүгү Тываны эргип, кезээн кижиги.

Хып дээр чалыы шаандан кады чурттаан эжи Майя Чинтоловна-биле ийи чараш кыстыг болганнар.Өөнүң ишти Тыва харылзааның хоочуну. «Харылзааның мастери» деп хөрөк демдээниң эдилекчизи. Оларның уруу Азияна Новосибирск хоорайда Сибириниң харылзаа академиясын дооскан. РФ-тиң Онза байдалдар яамызының Тывада салбырында килдис начальниги. Азияна Сергеевна ийи медалдың эдилекчизи: «Россияның Хамааты камгалалының Онза байдалдар яамызының 25 чылы» база Россияның Хамааты камгалалының Онза байдалдар яамызының Василий Чуйков медалы-биле ол шаңнаткан. Бичии уруу Аида Новосибирскиниң харылзаа академиясын дооскан. Нас-Сюрюннер 4 уйнукут: ийи оол, ийи кыс. Оларның улуу Вика — Москваның Тимирязев аттыг академиясының студентизи.

Кызыл хоорай мэриясының хүндүлел бижиң алган эжимниң өг-бүлезинге бүгү-ле экин күзеп артым. Ам-даа хөй чылдарда эдержиң, чурттаар бис, орууң узун, ак болзун, эш.

Василий ДАЖЫ-СЕРЕН.

КАНДЫГ КИЖИ
ХЕВИРЛЕТТИ
ИРГИ?

Чоокта чаа «Шын» га үнген «Кандыг» төлдери ындыг болур чо эгелиг материалга хамаарууда бодалым бижикчи болуру чажындан, айт бундан» дээр тыва улусту домаа дыка мерген. Шы бистиң кижизидилгениң делегейивис» бажыны лээр болгай. Маңаа мы кижекти кириң.

Кудумчуга ийи угбаш ыткыр бир-ле кижини багай сөстөр чугаалап чанындан эрткен улус дэ эпчогун канчаар. Оларны суурда уруглар садында дикчи башкы. Кижиниң чайгаар-ла мындыг б кирер, ооң уруглар сады зидип турар уругларында кижилер хевирлеттинер, думчуга бодун алдынып моон-на көстүп турар ы Аажы-чаңының багай та чон аразына көргүзери эвес. Кижиниң канчаар чоруундан ооң мөзү-билип алыры берге эвес утпаалыңар.

Елена
Чаа-

ЧАРЛАЛ

РЕКЛАМА

ЧАРЛАЛ

РЕКЛАМА

ЧАРЛАЛ

● Байыр чедирбишкени

Чөөн-Хемчик кожуунуң Хөндөргей суурнуң хоочуну, хүндүткелдиг чурттакчызы, ачавыс, кырган-ачавыс, честевис Билчиер-оол Дамбаевич МОНГУШ ноябрь 5-те 75 харлаар. Ынчангаш юбилейин таварыштыр каң дег кадыкшылды, аас-кежикти, узун-назын назылаарын күзедивис.

Өпейледип өстүрүп каан, ачавыс сээ,
Өөрүшкүнү сеткиливис ханызындан күзедивис.
Аарыгларга, бергелерге алыспайн.
Ажы-төлүң улгаткыже азырадың.
Аңгы-аңгы ажилдарга иженгештиң,
Аал ишти бистер дээштиң кызып чордуң.
«Чазыг кылбайн, эки чурта,
Оглум, кызым» дээниң
Чагыгларың сактып чор бис, ынак ачай!
Ажыл дээнде олут орбас,
Аныяндан эрес-кежээ
Баштак, хөглүг ачавыска
Байырлалы таварыштыр
Узун-назын назылаарын
Уруглары күзеп тур бис.

Ачавыс ам хүндүлүг дыштанылгада, уругларывыстың уругларын каражып ачы-дузанын көргүспүшаан.

Кызылда чурттап чоруур уруу, күдээзинден, чуржааттарындан, ажы-төлүндөн, уйнуктарындан.

ӨӨРҮП ЧЕТТИРИИШКИНИҢ ЧЫЛЫГ
СӨСТЕРИ

Бистерни, авашкыларны кезишкени эки эртип алзын дээш, акша-биле дузалашкан төрелдеривис: угбаларым Зоя Монгушовна Халыынга, Хенче Халыынга, Дайын-оол Сарыгбайга, дуңмаларым Салбак Чидаранга, Лада, Херелмаа, База-кыс, Алдынай Дыртыкпаннарга, Хаянмаа, Чойганмаа Халыынарга, Сат Аидага черге чедир мөгөйип, сеткиливис ханызындан четтиргенивисти илередип тур бис.

Чорук херээңер чогул-бүдүп чорзун, орууңар ак болзун!
Хүндүткел-биле, Валерия Кара-оол.

Консультация таролога.
Тел.: 8-983-590-8183, 8-923-386-0626,
5-18-96.

ИЗВЕЩЕНИЯ

В администрацию СПС Ийский поступило заявление от гражданки Кужугет Елены Крассовны об использовании земельного участка в целях: для индивидуального жилищного строительства из земель населенных пунктов на праве с общей площадью: 2000 кв.м, расположенный по адресу: Республика Тыва, Тоджинский район, с.Ий, ул.Анчы, дом №19 «А».

В рамках действующего законодательства в течение 30 рабочих дней, со дня опубликования данной информации принимаем письменное возражение по данному заявлению. И.о. председателя администрации сельского поселения сумона Ийский Э.Я. Кол.

В администрацию Пий-Хемского кожууна поступило заявление от Маадыр Радика Хомушкучевича о предоставлении земельного участка из категории земель сельскохозяйственного назначения в собственность, расположенного по адресу: Республика Тыва, Пий-Хемский район. Садоводческое некоммерческое товарищество №13 «Вавилинский затон», ул. Ягодная, 33, с общей площадью - 698 кв.м., кадастровый номер 17:18:0104001:898, вид разрешенного использования - для садоводства.

В рамках действующего законодательства в течение 30 дней со дня опубликования данной информации Отделом земельных, имущественных отношений и архитектуры администрации Пий-Хемского кожууна принимаются письменные заявления по данному заявлению.

Начальник отдела земельных, имущественных отношений и архитектуры Б.В. Кужугет.

Куплю кислородный и углекислотный баллон. Тел.: 8-903-990-0060

УАЗ автомашина
артык кезектерин

барын садып ап, чогул чагыдып ап болур. Ч болза, өртзөңн 50 хууун баштай төлөт. Өртзөң Новосибирск хоорайны. 20 хууга чиигелделиг.

Магазин «Регион 17», Интернационал кудумчузу, 115, (2 дугаар каът)

Тел. 8(394-22)-6-60-40, 8-913-358-08-8

ИП ФАТЕЕВ А.Ю. ОГРНИП 31517190004490

МӨГӨЙИГ

Бистиң чаптанчыг, чаш уруувус, дуңма ажы-төлүнүң ынак авазы, өөнүң эззиниң чөлөңгичи чораан Шончалай Анато на ОСУРБАЙ берге аарыгдан үр эвес ачырык өртемчейден чарлып чоруткан. А чыдар үзүнде улуг дузаны каткан №2 кир эмчилеринге, реанимация эмчилеринге, кожуун чагырга черинге, дөргүл-төрелдеривис чонувуска четтиргенивисти илереттивис. Ба ышкаш сөөлгү орукче үдежиң, материалдыг дузаны каткан төрелдеривиске, вуска, чаңгысклассчыларывыска, дуңмавыс чаңгысклассчыларынга, эш-өөрүвүске, ларывыска, Дус-Даг суурнуң коллективтер четтиргенивисти илереттивис.

Амыдырал ажы-төл дээш
Аарыг-биле тура тутчуп,
Өөрзүрек-төрелзирек чорааныңны
Өндүр чонун сактып артар!
Уруувус, дуңмавыс чырык адынга ады
кады төрзөннери, өөнүң эззини

«ШЫН»

ТУРГУЗУКЧУЗУ:
Тыва Республиканың
Информатизация болгаш харылзаа
яамызы.

Кол редактор
А.С. ШОЮН

Редакцияның болгаш үндүрүкчүнүн
адреси: 667000. Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор А. С. Шююн — 2-01-35.
Кол редакторнуң орадакчызы А. М. Саая — 2-17-91.
Секретарь А. А. Эртин — 2-30-69; тел/факс (394-22) 2-30-69.
Бухгалтерия, реклама, чарлал килдизи (Н.Б.Б. Оюн, А.А. Лагбы) — 2-18-10.
РЕДАКЦИЈАНЫҢ КИЛДИСТЕРИ:
Нийтирилел-политиктиг (редактору Ш.М. Суван, корр. А.Д. Даржаа),
Экономика, улуттук болгаш көдээ ажил-агы (редактору Д.С. Монгуш,
корр. С.А. Даргын-оол),
Социал айтырыглар (редактору Н.С. Эргеп, корр. А.Н. Соян, Ш.Н. Ховалыг),
Культура, чогаал, медээлер база спорт килдизи (редактору С.Ө. Ооржак,
корр. А.Д.Б. Базыр-оол),
Очулга (редактору Д.И. Чыдым, очулдурукчу А.К. Ооржак),
Фотокорреспондент В.Ф. Чадамба,
Солун чыскаакчылары С.Н. Монгуш, А.К. Ооржак,
Корректорлар А.Ч. Чамзырын, Ч.Н. Мачык,
Нийти телефон — 2-30-69.

Расч. счет № 4060381090004000277
Корр. счет № 30101810500000000735
БИК 049304735 ИНН 1701008465
КПП 170101001
ОАО «Народный Банк Республики Тыва»
г. Кызыл.

Харылзаа, информация технология-
лары болгаш массалыг коммуникация-
лар адырынга хайгаарал талазы-биле
Федералдыг албаның Тыва Республика
талазы-биле эргелели «Шын» солуну
2012 чылдың декабрь 3-те бүртүккөн.
Херечилелдин дугаары — ПИ № ТУ17-
00068.

Солуну «Тываполиграф» ААН-ге парлан-
(Кызыл, Шетинин болгаш Крайнеко, 1)
Солунда парлаттыңан материалдарын
торларының бодалдары редакцияның турук-
дүүлүгүн барып болур. Айтылган санары
өске-даа фактылары, дыңдадылары дээр
боттары харылаар.

Солун келбейн барганда, 3-14-94 төлө-
долгаар.
Чаңдылга индекс: хуу юбилейге — 1150.
Организацияларга — 31730
Солун неделяда үш катап үнөр.
Хемчээли 2 парлар ама. Тираж 4372.
Номерин парлагаже дузагааны графм
21.00, хөрөк кырында — 18.00.